

ประโยค ป.ธ. ๙
แปล มครเป็นไทย
สอบ วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๓

๑. เกจิ ปน ปฏิจจ สมุปปาตภูจกถายั เอตดาวตา เอกาทส
จิตตกขณา อตีตา โหนติ อถาวเสสปลณจจิตตกขณายุกเทติ วจนโต โสฬส
จิตตกขณานิ รูปชรมมานมายู อุปปชชมานเมว หิ รูปิ ภวญจถนสฺส
ปจฺจโย โหตีติ วทนฺติฯ ตยิทมสาริ ปฏิสนฺธิจิตฺเตน สหุปนฺนํ รูปิ ตโต
ปฏฺจาย สตฺตรสเมน สทฺธิ นิรุชฺชติ ปฏิสนฺธิจิตฺตสฺส จิตฺกขณเ อุปฺปนฺนํ
อฏฺฐารสมสฺส อุปฺปาตกขณเ นิรุชฺชตตีตอาทินา อฏฺฐกถายเมว สตฺตรส-
จิตตกขณสฺส อากตตฺตาฯ ยตถ ปน โสฬสจิตตกขณานเว ปลณยานฺติ
ตตถ จิตฺตปฺปวตฺตยา ปจฺจยภาวโยคฺยกขณวเสน นโย นีโตฯ เหญจิมโกฎฺฐยา
หิ เอกจิตตกขณมฺปิ อติกกมฺนตฺสสาปิ รูปสฺส อาปาลกมฺนสามคฺคิยนฺติฯ
อลมตีวิวาเทนฯ

เอกจิตฺตสฺส วิย ขณิ เอกจิตตกขณิฯ ตํ อตีตํ เอเตสํ เอตานิ วา
ตํ อตีตานีติ เอกจิตตกขณาตีตานิฯ อาปาลกมาคฺคณฺตตีติ รูปสทฺททาลมฺพนานิ
สกกสภฺจฺจเนน จตฺวาร โคจรภาวิ คจฺจนฺตตีติ อาโภคานฺนรูปิ อนนกกถาปคตานิ
อาปาลกมาคฺคณฺตตีฯ เสสานิ ปน ฆานาทินิสฺสเยสฺส อลีนานเว วิญญาณฺุปฺปตฺติ
การณานีติ เอกกถาปคตานิปิ อาปาลกมาคฺคณฺตตีฯ เอกกถาปคตาปิ
หิ ปสาทา วิญญาณฺสฺส อารฺชภาวิ คจฺจนฺตตีฯ เต ปน ภวญจถนสฺส
อนนฺตรปจฺจยภฺจฺจเนน ภวญฺเคน สทฺธิ อุปฺปนฺนาฯ อวชฺชเนน สทฺธิ อุปฺปนฺนาติ
อปเรฯ ทฺวิกฺขตฺตํ ภวญฺเค จลิตเตติ วิสทิสวิญญาณฺุปฺปตฺติเหตุภาวสงฺขาต-
จถนภาเวน ปฺริมคหิตารมฺมณฺสฺมีเยว ทฺวิกฺขตฺตํ ภวญฺเค ปวตฺเตฯ ปลฺลจฺสุ
หิ ปสาเทสฺส โยคฺยเทสวตฺถานวเสน อารมฺมณเ ฆณฺฑิเต ปสาทฆณฺฑานานฺนภาเวน
ภวญฺคสนฺตตี โวจฺฉิขฺชมานา สหสา อโนจฺฉิขฺชิตฺวา ยถา เวเคน ชาวนฺโต
ชาตฺตุกาโมปิ ปฺริโส เอกทฺวิปทวารเ อติกกมิตฺวาเว ติฏฺฐติ เอวํ ทฺวิกฺขตฺตํ

อุปราชชิตวาโจฉนิชชติ ฯ ตตถ ปจฺมจิตฺตํ ภาวฺกสนฺตตี จาเลนฺตํ วย
 อุปราชชิตี ภาวฺกจลนํ ทฺติยํ ตสฺสา อุปฺปจฺฉนิชชนาการณ อุปฺปชชนโต
 ภาวฺกุปฺปจฺฉโตติ โวหรนฺติ ฯ อีช ปน อวิเสเสน วุตฺตํ ทฺวิกฺขตฺตํ ภาวฺก
 จลิตฺติ ฯ

๒. นนุ จ รูปาทีนา ปสาเท ฆฎิเต ตํนิสฺสิตสฺเสว จลนํ ยุตฺตํ
 กถํ ปน หทฺยวตฺถุนิสฺสิตสฺส ภาวฺกสฺสชาติ ฯ สนฺตติวเสน เอกาทฺทศตฺตา ฯ
 ยถา หิ เภริยา เอกสฺมี ตเล จิตสฺกฺขราย มกฺขิกาย นิสินฺนาย อิตฺรสฺมี
 ตเล ทณฺฑาทีนา ปหเต อนุกฺกเมน เภริจฺมมวฺรตฺตาทีนํ จลเนน สกฺขราย
 จลิตาย มกฺขิกาย อุปฺปติตฺวา คมนํ โหติ เอวเมว รูปาทีนา ปสาเท
 ฆฎิเต ตนฺนิสฺสเยสฺส มหาภูเตสฺ จลิตฺสฺ อนุกฺกเมน คํสมฺพฺพฺชานํ เสสรูปานมฺปิ
 จลเนน หทฺยวตฺถุมฺหิ จลิตฺเต ตนฺนิสฺสิตสฺส ภาวฺกสฺส จลนาการณ ปวตฺติ
 โหตีติ ฯ วุตฺตถจ

ฆฎิเต อถฺยวตฺถุมฺหิ

อถฺยนิสฺสิตกมฺปนี

เอกาทฺทศเรณ โหตีติ

สกฺขโรปฺมया วเทตี ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๙

แปล มครเป็นไทย

๑. ฝ่ายอาจารย์บางพวกกล่าวว่า ขณะจิต ๑๖ ขณะเป็นอายุของรูปธรรม จริงอยู่ รูปที่เกิดอยู่เท่านั้นจึงเป็นปัจจัยแก่ภวังคจิต เพราะท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาปฏิจสมุปบาทว่า ขณะจิต ๑๑ ขณะ ย่อมล่วงไปด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ ลำดับนั้น ปฏิสนธิจิตย่อมเกิดขึ้นในอารมณ์นั้น อันมีอายุ ๕ ขณะจิตที่เหลือ ๆ คำของเกจิอาจารย์นั้นไม่มีสาระ เพราะความที่แห่งขณะจิต ๑๗ ขณะมาแล้วในอรรถกถานั้นเอง โดยนัย มีอาทิว่า รูปอันเกิดขึ้นพร้อมกันกับปฏิสนธิจิต ย่อมดับไปพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ตั้งแต่ปฏิสนธิจิตนั้น รูปที่เกิดขึ้นในฐิตขณะแห่งปฏิสนธิจิต ย่อมดับในอุปาทกขณะแห่งจิตดวงที่ ๑๘ ๆ ก็ขณะจิต ๑๖ ขณะนั้นแลย่อมปรากฏในที่ใด นัยในที่นั้น อันท่านรู้แล้วด้วยอำนาจแห่งขณะคือความสมควรแก่ความเป็นปัจจัยแก่ความเป็นไปแห่งจิต ๆ จริงอยู่รูปแม้ที่ล่วงไปแม้ขณะจิตเดียวโดยกำหนดอย่างต่ำ ก็มีความสามารถในการไปสู่คลอง (คือเป็นอารมณ์ของจิต) ๆ พอที่กับวิภาวะที่เกินไป ๆ

ขณะเหมือนขณะแห่งจิตดวงหนึ่ง ชื่อว่า ขณะเหมือนขณะแห่งจิตดวงหนึ่ง ๆ ขณะเหมือนขณะแห่งจิตดวงหนึ่งนั้นแห่งปัญจารมณห์เหล่านั้นล่วงไปแล้ว หรือว่าปัญจารมณห์เหล่านั้นล่วงเลยขณะเหมือนขณะแห่งจิตดวงหนึ่งนั้นไป เหตุนั้น ปัญจารมณห์เหล่านั้นจึงชื่อว่า ล่วงเลยขณะเหมือนขณะแห่งจิตดวงหนึ่งไป ๆ บทว่า **อาปาทมากจฺจนฺตฺติ** ความว่า รูปารมณห์และสัททารมณห์ ตั้งอยู่ในที่ของตน ๆ นั้นเอง ย่อมถึงความเป็นอารมณ์ (แห่งจักขุวิญญาณและโสตวิญญาณได้) เพราะเหตุนั้น รูปารมณห์และสัททารมณห์ที่อยู่ในรูปกลาปมากมาย ย่อมมาสู่คลองตามสมควร แก่ความใส่ใจ ๆ ส่วนคันธารมณห์ รัสสารมณห์ และโผฏฐัพพารมณห์ที่เหลือ อันติดที่ภูตรูปอันเป็นที่อาศัยแห่งประสาททั้งสามมีมานประสาทเป็นต้นเท่านั้น จึงเป็นเหตุเกิดแห่งวิญญาณ

เพราะเหตุนี้ อารมณ์เหล่านั้นแม้จะอยู่ในรูปกลาปหนึ่ง ๆ ย่อมมาสู่คลอง (คือกระทบจุมกเป็นต้น) ๆ จริงอยู่ ประสาทรูปทั้งหลาย แม้จะอยู่ในกลาปหนึ่ง ๆ ย่อมถึงความเป็นที่รองรับ (ที่ตั้ง) แห่งวิญญาณ ๆ ก็ประสาทรูปเหล่านั้นเกิดขึ้นพร้อมกันกับภวังคจิตอันเป็นอนันตรปัจจัย แก่ภวังคจลนจิต (จิตที่ยังภวังคสันตติให้ไหว) ๆ อาจารย์พวกอื่นอีกกล่าวว่า เกิดขึ้นพร้อมกันกับอวิชชนจิต ๆ คำว่า **ทวิกษตุตฺถุ ภวฺจเ จลิต** ความว่า เมื่อภวังคจิตเป็นไป ๒ ครั้งในอารมณ์อันจิตดวงก่อนรับแล้วนั้นแล (อารมณ์นั้นคือกรรมกรรมนิमित คตินิมิตอย่างใดอย่างหนึ่ง) โดยความเป็นคือ ความไหว กล่าวคือความเป็นเหตุแห่งความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณอันต่างกัน (หมายถึง อวิชชนจิตเป็นต้น) ๆ จริงอยู่ เมื่ออารมณ์กระทบที่ประสาทรูป ๕ ด้วยอำนาจการกำหนดที่อันเหมาะสม ความสืบทอดแห่งภวังคจิต เมื่อจะขาดลงด้วยอานุภาพแห่งการกระทบประสาทรูป ยังไม่ขาดลงทันที เกิดขึ้น ๒ ครั้งแล้ว จึงขาดลงเปรียบเหมือนบุรุษผู้วิ่งไปโดยเร็ว แม้ประสงคฺจะหยุด ก็ต้องเลยไป ๑ ก้าวหรือ ๒ ก้าว จึงหยุดได้ ฉะนั้น ๆ อาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า บรรดาภวังคจิตเหล่านั้น จิตดวงที่ ๑ ชื่อว่า ภวังคจลนะ เพราะอรรถว่าย่อมเกิดขึ้นเหมือนยังภวังคสันตติให้ไหว จิตดวงที่ ๒ ชื่อว่า ภวังคฺปิจเฉทะ เพราะเกิดขึ้นโดยอาการคือความขาดไปแห่งภวังคสันตตินั้น ๆ ส่วนในอภิธัมมัตถสังคหปกรณนี้ พระอนุรุทธาจารย์กล่าวไว้โดยไม่แปลกกันว่า เมื่อภวังคจิตไหว ๒ ครั้ง ๆ

๒. มีการท้วงว่า ก็เมื่ออารมณ์มีรูปารมณฺ์เป็นต้น กระทบประสาทรูปการไหวแห่งจิตที่อาศัยประสาทรูปนั้นเท่านั้น ถูกแล้วมิใช่หรือ แต่การไหวแห่งภวังคจิตอันอาศัยหทัยวัตถุจะถูกได้อย่างไร ๆ แก้วว่า ถูกแล้ว เพราะความที่ภวังคจิตและประสาทรูปเป็นธรรมชาติเนื่องเป็นอันเดียวกันด้วยอำนาจแห่งสันตติ ๆ เปรียบเหมือนเมื่อแมลงวันจับที่น้ำตาลกรวดอันตั้งอยู่ที่หน้ากลองด้านหนึ่ง เมื่อคนใช้ไม้เป็นต้นตีหน้ากลองอีกด้านหนึ่ง เมื่อน้ำตาลกรวดไหวเพราะกลองหนึ่งและเชือกเป็นต้นไหวโดยลำดับ แมลงวันย่อมมีการบินไป

ฉันได เมื่อรูปารมณัเป็นต้นกระทบประสาทรูป เมื่อมหาภูตรูปอันเป็นที่อาศัย
แห่งประสาทรูปนั้นไหว เมื่อหทัยวัตถุไหวเพราะความไหวแม้แห่งรูป
ที่เหลืออันเนื่องกับมหาภูตรูปนั้นโดยลำดับ ความเป็นไปโดยอาการคือ
การไหวแห่งภวังคจิตอันอาศัยหทัยวัตถุนั้น ย่อมมีฉันนั้นแล ฯ สมจริงดังคำ
อันพระธรรมपालาจารย์กล่าวไว้ว่า

คำว่า เมื่อรูปารมณัเป็นต้น กระทบวัตถุอื่น
การไหวแห่งภวังคจิตอันอาศัยวัตถุอื่นย่อมมี
เพราะภวังคจิตกับวัตถุ (ประสาทรูป) เนื่องเป็น
อันเดียวกัน ดังนี้ บัณฑิตพึงกล่าวโดยเครื่องอุปมา
คือน้ำตาลกรวด ฯ